

Risk Eğiliminin Finansal İyi Olma Hali Üzerine Etkisi: Bankacılık Sektörü Örneği

Gökçe TEKİN TURHAN^a

Özet

Risk alma eğilimi bireylerin mevcut durumlarını korumak ya da geliştirmek adına belirsizlik, tehlike, zarar etme gibi olumsuz çıktılarla karşılaşabilme ihtimallerine rağmen, temkinli davranmak yerine bir adım atmayı tercih etmeleridir. Bireylerin daha fazla kazanmak ve daha az kaybetmeye dair farklı risk seviyelerinde iki seçenek arasında kaldıklarında, çoğunlukla kazanmaya yönelmek yerine kayıptan kaçınmayı tercih ettikleri göz önünde bulundurulduğunda, riske karşı tutum finansal iyi olma halini etkileyecektir. Kişinin kendini finansal açıdan güven içinde algılaması olarak da tanımlanabilecek olan finansal iyilik hali, en çok risk alma eğiliminden etkilenmektedir. Çünkü, bireyler için değişmeyen kavram faydayı maksimize etme arzusudur. Bu çalışmanın amacı, İstanbul'da bankacılık sektöründe çalışanlar için risk alma eğiliminin finansal iyi olma hali üzerine etkisinin belirlenmesidir. Korelasyon analizi sonucunda, risk eğilimi arttıkça finansal iyi oluş durumu %31,7 artacağı, regresyon analizi sonucunda, risk eğilimi 1 birim arttığında finansal iyi oluş halinin 0,348 birim artacağı belirlenmiştir. Bu örneklem için risk eğilimi finansal iyi oluş hali üzerinde olumlu etkiye sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Risk Eğilimi, Finansal İyi Olma Hali, İstatistik Analiz

Jel Kodları:C13, G02, G32

The Effect Of Risk Tendency On Financial Well-Being: The Banking Sector Case

Abstract

Risk tendency to take risks is when individuals prefer to take a perceived risk in order to protect or improve their current situation rather than being cautious, despite the possibility of encountering negative outcomes such as uncertainty or loss. When individuals are caught between two risky options of winning more and losing less, the majority prefers to avoid loss rather than winning, which implies that their risk attitudes, or risk tendency will have an effect on their perceived financial well-being. Financial well-being, which can also be defined as a person's perception of himself / herself financially, is mostly affected by the tendency to take risks, because the desire to maximize benefit is a constant concept for individuals. The purpose of this study is to determine the effects of risk tendency on financial well-being for those working in the banking sector in Istanbul. For the sample reviewed, it was found that the risk tendency has a positive effect on financial well-being. Based on the correlation analysis, as the risk tendency increases, the financial well-being will increase by 31.7% and based on the regression analysis, each unit increase in risk tendency results with 0.348 unit increase in financial well-being.

Keywords: Risk Tendency, Financial Well-Being, Statistical Analysis

Jel Codes:C13, G02, G32

^a Dr. Öğr. Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, gokcetekturhan@gmail.com,
Orcid number: 0000-0001-7039-6782

Giriş

Finans alanında yatırımcı davranışları son yıllarda hakkında fazlaca araştırma yapılan popüler konulardan birisi haline gelmiştir. Yatırımcıların karar süreçlerini etkileyen psikolojik, sosyal ve demografik faktörler üzerinde yapılan araştırmalar göstermektedir ki; insan psikolojisi hem içsel hem de dışsal faktörler tarafından etkilenmektedir. Bu noktadan hareketle, hangi faktörlerin yatırımcı davranışı üzerinde ne kadar etkisinin olduğunun belirlenmesi, piyasa aktörleri açısından oluşturacakları yatırım stratejileri açısından önem taşımaktadır.

Yatırımcının risk alma eğiliminin belirlenmesi, finansal enstrümanları yapılandırmak ve düzenlemek bakımından, finansal yatırım enstrümanları ihracı yapan kurum ve kuruluşlar açısından büyük önem arz etmektedir. Bundan dolayı, bireysel yatırımcıların risk karşısındaki duyarlılıkları, uzun zamandır birçok araştırmada ve tartışmada ele alınmıştır. Bununla birlikte, finans piyasalarının gösterdiği gelişmeler ve finansal yatırımların alternatifinin artması sonucunda finansal risk algılama konusu da daha fazla önem kazanmıştır.

Yatırımcılar tarafından yapılacak yatırımın kararı alınırken, kişilik özellikleri ile uyumlu davranışlar sergilenerek göze alabilecekleri risk seviyesi belirlenmektedir. Kimi yatırımcıların daha çok gelir sağlamak açısından daha yüksek riskleri üstlendikleri, kimilerinin ise elde etmiş oldukları gelirlerin kaybedilmesi tehlikesinden dolayı daha düşük risk taşıyan yatırımlara yöneldikleri gözlenmektedir.

Finansal iyi olma hali şeklinde ifade edilen kavram, bireyin maddi durumuna ilişkin göstermiş olduğu memnuniyet algısını ifade etmektedir (Falahati & Paim, 2011). Prawitz vd. (2006) tarafından yapılan tanıma göre; bireyin şahsi finansal durumu sonucunda ortaya çıkan refah ya da stres düzeyi finansal iyi olma hali şeklinde ifade edilmektedir. Söz konusu kavramla birlikte; bireylerin hem maddi hem de manevi bakımdan kendisinin finansal durumunu ne şekilde yorumladığı, hayat kalitesini ne şekilde yükseltebileceği, kendisini finansal olarak nasıl güvence altına alabileceği ve gereksinimlerini ne şekilde karşılayabileceğine ilişkin konular ön plana çıkmaktadır (Taft vd., 2013).

Bireyler tarafından riskli yatırım araçlarına yönelik tercihler yapıldıkça risk eğilimlerinin yükseldiği, bireylerin finansal davranışlarının finansal iyi olma halinin düzeyine etki edeceği, rasyonel finansal davranışların, bireyin finansal iyi olma halinin düzeyini artıracığı, bunun aksine doğru bir şekilde yönetilemeyen finansal süreçlerin de bireyleri kısa veya uzun vade içerisinde sorunlar yaşamaya sevk edeceği öne sürülmüştür.

Çalışmanın amacı, bankacılık sektörü çalışanları için risk alma eğiliminin finansal iyi oluş hali üzerine etkisini korelasyon ve regresyon analizi yardımıyla belirlemektir. Çalışmanın akışında kavramsal çerçeve içinde risk eğilimi ve finansal iyi oluş kavramlarına yer verilmiş, son aşamada istatistik analiz sonuçları bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Risk Eğilimi Kavramı

Sonuçları belirli olmayan ve bilinmeyen koşullarda karar vermeyi risk almak olarak tanımlayabiliriz (Wakkee vd., 2010). Ekonomik yaşamda kullanılan risk kavramı, mevcut piyasanın yapısındaki varolan belirsizlik sebebiyle, potansiyel bir kazanç elde etmenin amaçlandığı kararlarda, zarara uğrama olasılığını ifade etmektedir (Brindley, 2005; Bozkurt ve Erdurur, 2013). Risk, beklediği getirinin en üst düzeyde gerçekleşeceğine inanarak ve mantıklı bir karar alma şeklinde tanımlanmaktadır. İş alanındaki tecrübeler ve deneyimler, yaşanılmış olaylar doğrultusunda içgüdüler de göz önünde bulundurulduğunda, bireylerin üstlendikleri risk miktarının belirlenmesinde büyük bir rol oynamaktadır (Barak, 2008).

Anbar ve Eker (2009)'a göre, yatırım yapan bir kişinin finansal anlamda risk algılama seviyesine etki eden unsurları; bireysel özellikler, psikolojik unsurlar ve demografik ve sosyo-ekonomik unsurlar şeklinde üç grupta incelemek mümkündür. Bu unsurlardaki meydana gelen değişim yatırım yapan kişinin finansal olarak risk algısının da değişmesini sağlayacaktır. Buradan hareketle, yatırımcıların sahip oldukları risk algılamalarının statikten ziyade dinamik bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür.

Risk alma eğilimi, kişinin kişilik özelliklerine bağlı olarak değişim göstermektedir. Örneğin; kişi sorumluluk sahibi olmayan ve herhangi bir amacı yoksa yatırımını yaparken kişi riskini hesaplamakla uğraşmadan doğrudan risk alabilir. Kişinin karakterinde gerçekçilik veya korku varsa yatırımını yaparken risk düzeylerine bakıp yatırımlarını daha az riskli yatırımları tercih eder (Bellante ve Gren, 2004). Yatırımcının risk almasındaki

psikolojik faktörlerde öneme sahiptir. Bilişsel önyargılara sahip bir birey, daha önce yaşadığı problemlerle kıyaslama yaparak yapacağı yatırımda risk almak istemez veya tam tersi daha önce yaşadığı olumlu durum karşısında risk alıp yatırımını o alana yapabilir (Gutter vd.,2006). Yatırımcıların demografik ve sosyoekonomik durumları da yatırımcının karar vermesini risk almasını etkiler. Örneğin, kişinin yaşı genç ise ileriye dönük yatırım planlaması yapar ve risk alabilir. Fakat kişi yaşlı ise, bir an önce elindekileri nakit çevirmeye çalışacaktır ve risk almak istemeyecektir. Aylık net ortalama gelirine göre risk düzeylerini belirlerken, kişinin gelirine bakıp yapacağı yatırımın riskini hesaplayıp, gelir düzeyine göre yatırımlarını belirler (Karan, 2013).

Montier (2002) tarafından bireysel yatırımcılar, şahsi hesapları için yatırımlar gerçekleştiren ve işlem miktarları da kişiden kişiye göre değişen küçük yatırımcılar olarak tanımlanmaktadır. Karan (2013)'e göre bireysel yatırımcılar, "portföylerinin yönetimini hobi amacıyla yapan ve profesyonel bir desteğe başvurmaksızın şahsi portföylerinin yönetimini yapan yatırımcılar" şeklinde tanımlanmış olup söz konusu yatırımcıların pazar algılarının, riske yönelik düşüncülerinin kurumsal yatırımcıların ki gibi profesyonel olmadığını, bu yatırımcıların da aldıkları kararlarda psikolojik ve demografik nitelikler etkili olmuştur. Karan (2013) çalışmasına dayanarak, bireysel yatırımcıların risk algısıyla ilgili taşıdıkları nitelikler şöyle sıralanabilir:

- Kurumsal yatırımcıya göre risk, elde edilecek gelirlerin standart sapması şeklinde algılanırken, bireysel yatırımcılara göre ise risk para kaybetmek şeklinde algılanmaktadır.
- Genel olarak bireysel yatırımcılar, bilinmeyen şeylerden korkma niteliği taşımaktadırlar. Bireysel yatırımcılar belirsiz durumlara ilişkin negatif durumları abartma eğilimi gösterirler.
- Genellikle bireysel yatırımcılar önceden yatırım yaptığı ve zarara uğradığı bir senede yatırımlarını yapmama eğilimi gösterirler.
- Bireysel yatırımcılar, çoğunluğun ilgilenmekte olduğu araç veya senetlere yatırımlarını yaptıkları takdirde riskin de azalabileceğini düşünmektedirler.
- Bireysel yatırımcılar, önceden meydana gelmiş riskler ile gelecekte meydana gelme ihtimali olan riskleri birbirine karıştırırlar.

Bireysel yatırımcılar tarafından pazarın algılanması ve risk ile getiriye ilişkin düşüncelerini oluşturmaları, kurumsal yatırımcılarda olduğu şekilde profesyonel olmamaktadır. Bireysel yatırımcıların aldıkları kararlarda hem psikolojik hem de demografik özelliklerinin oldukça büyük bir etkisi bulunmaktadır (Saraç ve Kahyaoglu, 2011).

Risk kavramını her şeyden önce, yatırım kararı almanın bir özelliği şeklinde ifade etmek mümkündür. Rui ve Hanna (2005)'e göre risk, yatırım kararlarının ardından potansiyel olarak önemli ve arzu edilmeyen neticelerin meydana gelmesi konusundaki belirsizliğin ifadesi şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu tanıma göre, risk kavramının anlaşılabilmesi açısından üç unsurdan söz edilmektedir. Bu unsurları; sonuçların belirsiz olması, beklentiler ve beklentilerin gerçek olmas potansiyeli şeklinde sıralamak mümkündür.

1.2. Finansal İyi Olma Hali

Literatürde, "Financial Well-being" kavramı olarak tanımlanan bireyin kendini finansal açıdan iyi durumda hissetmesi finansal iyi olma hali finansal stres teriminin negatif karşılığı olarak değerlendirilmektedir (Prawitz vd., 2006). Bu kavram Hayhoe vd. (1999) tarafından bireylerin finansal durumlarından duydukları memnuniyet şeklinde tanımlanırken, Joo (2008)'e göre, aynı kavram bireylerin finansal olarak kendilerini güvende hissetmeleri ve finansal durumlarından dolayı kaygı duymamaları anlamına gelmektedir.

Başka bir ifadeyle finansal iyi olma hali, kişinin kendini ve ailesini belirsiz ekonomik koşullarda karşısına çıkabilecek; işsizlik, büyük tutarlarda borç altına girme, iflas etme ve yoksul bir şekilde yaşama şeklindeki riskler karşısında koruyarak güven içinde ve yeterli hissetmesi durumudur (Taft vd., 2013). Finansal anlamda durumu iyi olan bireylerin en temel özelliği; ödeyebileceğini düşündüğü veya finansal durumundan kaynaklı sahip olduğu borçlarından dolayı herhangi bir huzursuzluk hissetmemesi ve ilerleyen dönemlerde borcunun kalmayacağı düşüncesine sahip olmasıdır (Rai vd., 2019). Buradan hareketle, yapılmış sosyolojik araştırmalarda, mutluluğun ve bireyin kendini genel olarak iyi hissetmesinin çoğu kültürde dört temel etmene bağlı olduğu ifade edilmektedir. Bu etmenler sağlık, ekonomik durum, iş hayatı ve aile ilişkileridir. İnsanlar, sağlıklı, iş sahibi, evli ya da güçlü aile ilişkilerine sahip ve finansal açıdan güvende olduklarında daha mutlu olmaktadır (O'Neill vd., 2005).

Bireylerde finansal iyi olma hali; bir bütün olarak bireylerin finansal, çevresel, sosyal, duygusal ve bedensel özelliklerinin yansımalarının neticesinde ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle bireyler, bütün bahsi geçen unsurlara göre kendisinin finansal anlamdaki durumunu iyi veya kötü olarak değerlendirmektedir (Kutbay vd.,

2017). Finansal iyi olma kavramı, bireylerin özelliklerinden biri şeklinde görünüyorsa da temelde bireyin finansal alandaki hareketlerinin ve kararlarının sonucunda meydana gelmektedir (Gutter ve Copur, 2011). Bu doğrultuda, Sabri ve Falahati (2012)'nin yapmış olduğu çalışmaya göre bireyin finansal davranış eğiliminin finansal iyi olma hali seviyesi üzerinde etkileri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Günümüzde, hem finansal piyasaların kapsamının genişlemesi hem de finans araçlarının gelişmesine ilişkin şekilde, bireylerin mevcut durumda ellerinde bulunan paranın daha fazlasını kullanabilme seçeneğine sahip olmaları, özellikle kredi kartı gibi araçların sağlamış olduğu fırsatlar kapsamında çok daha kolay bir şekilde yapılabilmektedir. Bireylerin yaptıkları harcamaları, temelinde borçlanmayı esas alan kredi kartlarıyla karşılamaları, finansal iyi olma halinin değişmesine yol açabilmektedir (Sorgente ve Lanz, 2017).

Bireylerin kendilerini finansal anlamda güvende hissetmeleri şeklinde de tanımlanabilen finansal iyi olma hali, bir çok unsur tarafından etkilenebilmektedir. Bireyin borcunun olması, finansal iyi olma haline etki etmekle beraber bireyin finansal tutumlarının borçlu olma durumuna doğrudan etkisi bulunmaktadır (Joo, 2008). Clark vd. (2017), kişilerin içerisinde buldukları borç durumundan dolayı kaygı duymamalarının sebebini, borçluluk durumlarına ilişkin sahip oldukları tahammülleri ve hoşgörülerine bağlamaktadır. Ancak genel olarak, yüksek miktarlarda borçlu olmak, kişilerin finansal iyi olma hali algılamalarının üstünde birtakım olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bu durumu destekler nitelikte; yüksek miktarlarda borç sahibi olma durumunun, kişiler açısından büyük bir strese sebebiyet verdiği ve finansal iyi olma halinin olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşan çeşitli araştırmalarda ele alınmıştır. Söz konusu araştırmaların sonuçlarını destekleyici şekilde; borç sahibi olan bireylerin psikolojik olarak daha gözle görülür bir şekilde endişe belirtilerini taşımalarının mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Finansal iyi olma hali, bireyler tarafından gelirlerine ve tasarruflarına yönelik duydukları memnuniyeti ifade etmekle beraber, kendilerini finansal anlamda güven içerisinde hissetme durumlarını, geçim güçlerini ve finansal olanaklara yönelik algılamalarını da kapsamaktadır (Gutter ve Copur, 2011). Finansal iyi olma hali, bireylerin ellerinde bulunan paranın fazlasını kullanmayı arzu etmeleri ve bu isteklerini de genel olarak kredi kartı kullanımı ile karşılamaları sebebiyle uzun bir süredir ekonomistler, araştırmacılar, eğitimciler ve finansal yöneticileri tarafından ilgilenilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Brüggen vd.,2017). Literatür incelendiğinde “finansal iyi olma hali” ve “ekonomik iyi olma hali” kavramlarının birbirleriyle sık sık karıştırıldığı veya aynı anlamda kullanıldığı görülecektir. Fakat, finansal iyi olma hali bireylerin finansal yaşantısını daha geniş çerçeveden değerlendirirken, ekonomik iyi olma hali ise genellikle “gelir seviyesi” değişkeninden faydalanmaktadır (Joo, 2008). Finansal iyi olma halinin ilişkili olduğu kavramlar; akademik alanda başarı, bedensel ve zihinsel olarak sağlıklı olma durumu ve bireyin hayatından duyduğu memnuniyet şeklinde sıralanmaktadır ve dolayısıyla finansal iyi olma halinin iyileştirilmesiyle, sıralanan ilişkili kavramlar dahil olmak üzere genel iyi olma hallerinin de iyileştirilmesi sağlanmaktadır (Vosloo vd.,2014; Lee ve Kim, 2016).

2. İSTATİSTİK ANALİZ

2.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bireysel yatırımcılar, yatırımlarının kararını alırken mikro ve makro seviyede, finansal, sosyal, kültürel, çevresel ve psikolojik pek çok unsurun etkisi altındadırlar. Söz konusu unsurlar arasından en önemlisi; risk unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Risk unsurunun, bireylerin yatırım kararları üzerinde ne derece etkisinin olduğu ise bireylerin risk algıları doğrultusunda çeşitlilik göstermektedir. Bireylerin risk alma eğilimlerinin artması, yatırım kararlarını üzerinde de olumlu bir etki yaratabilir.

Bireyler, yatırıma ilişkin kararlar alırken ve başarılı bir biçimde hayat geçirirken, bireylerin riske ilişkin bakış açıları ve risk alma kapasiteleri önemli bir rol oynamaktadır. Genellikle bireylerin riski arzu etmemesi varsayımına karşın, bütün bireylerin risk alma seviyeleri, başka bir deyişle üstlenmek istedikleri belirsizliğin tutarı değişkenlik göstermektedir. Bireylerin karar alma süreçleri ve davranışları yönünde yapılan çalışmalarda genel itibarıyla en fazla kazanç yerine en az kaybı tercih ettikleri görüşünden hareketle risk alma eğilimlerinin de düşük olacağı; dolayısıyla bireylerin en az pişmanlık duyacakları ve minimum kayba uğrayacakları seçenekleri tercih etme eğiliminde olacakları beklenmektedir. Fakat çevresel ve örgütsel faktörlerle birlikte bireylerin risk alma eğilimi artabilir ve finansal iyi oluş üzerine olumlu etki sağlayabilir.

Bu çalışmada bankacılık sektörü çalışanlarının risk eğilimlerinin finansal iyi olma hali üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bankacılık sektöründe çalışanlar, hizmet sundukları müşterilerinin yatırım

kararlarında yönlendirici olmakta ve müşterilerin yatırım kararlarında etkili bir rol üstlenmektedirler. Bankacılık sektörü gibi yatırım imkanlarının oldukça fazla olduğu bir alanda çalışmakta olan kişilerin, kişisel portföylerini oluştururken yapmış oldukları tercihlerin neticesinde kendilerini finansal açıdan ne durumda hissettiklerinin ve risk eğilimlerinin belirlenerek, risk eğiliminin finansal iyi olma hali üzerindeki etkilerini ortaya koymak, bu çalışmayı önemli kılacaktır.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

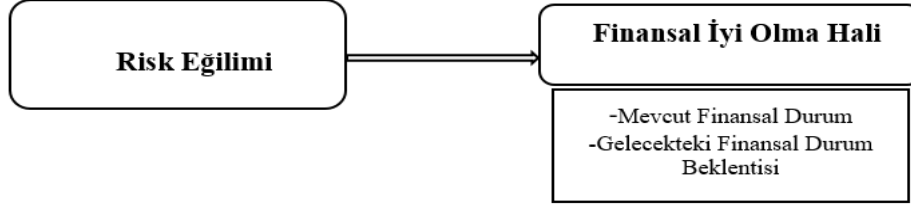
Araştırmanın evreni, İstanbul'da hizmet veren özel ticari banka çalışanlarıdır. Bankalar birliği Mart 2020 raporuna göre, Türkiye'de özel ticari banka çalışan sayısı 68.637 kişidir. İstanbul'da çalışan sayısı 10.372 kişi olarak açıklanmıştır. Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004)'in geliştirmiş olduğu örneklem büyüklüğü tablosunda 0.05 seviyesinde örneklem hatası için $p=0.50$ ve $q=0.50$ alınması durumunda örneklem büyüklüğü 370 kişi şeklinde tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise 412 çalışan için istatistik analiz yapılmıştır. Anket [05.09.2020-05.10.2020] tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Pandemi nedeniyle mail üzerinden çalışma gerçekleştirilmiştir.

2.3. Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Araştırmanın ana hipotezi, "risk eğiliminin finansal iyi olma hali ile istatistik anlamlı ilişkili" olduğudur. Aynı zamanda, risk eğiliminin, bireyin mevcut finansal durum boyutu ve gelecekteki finansal durum beklentisi boyutlarıyla istatistiki olarak anlamlı ilişkisi bulunduğu savı alt hipotezi oluşturmaktadır. Çalışmanın ana ve alt hipotezlerini aşağıda sunulan Tablo 1'den görmek mümkündür:

Tablo 1. Araştırma Hipotezleri

	Hipotezler
H_{1a} (ana hipotez)	Risk Eğilimi (RE) Finansal İyi Olma Halini (FİO) istatistik anlamlı etkilemektedir.
H_{2a} (alt hipotez)	Risk Eğilimi (RE) Mevcut Finansal Durum (MFD) ve Gelecekteki Finansal Durum Beklentisi (GFDB) ile istatistik anlamlı ilişkilidir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

2.4. Varsayımlar ve Kısıtlar

Anket çalışmasına katılan kişilerin, ölçekte yer alan soruları yanıtlarken gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttığı varsayılmıştır. Ankete katılanların, anket çalışmasını istekli olarak yanıtladıkları ve ankette bulunan soruların doğru ve eksiksiz olarak yanıtladığı varsayılmıştır. Katılımcıların, anket sorularının gerçek anlamını kavradıkları kabul edilmiştir. Anketin örneklem sayısının artırılması konusunda zorluk yaşanmıştır. Diğer yandan, anketin yapıldığı tarih aralığında mailine bakmayan, izinli veya raporlu olan çalışanlar örneklemin dışında kalmışlardır.

2.5. Veri Toplama Aracı

Yapılan anket çalışması, deneysel olmayan nicel bir araştırma tasarımıdır ve yapıma metoduna göre ise bir tarama modelidir. Araştırmada kullanılan ölçek, geniş bir literatür taramasının sonucunda geçerlilik ve güvenilirliği daha önceki araştırmalarda onaylanan ölçeklerden faydalanılarak hazırlanmıştır. Kullanılan ölçekleri aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür:

Finansal İyi Olma Hali Ölçeği: Bu ölçek, Norvilitis, Szablicki ve Wilso tarafından hazırlanan ve 2003 yılında yayınlanan ölçekten uyarlanmıştır ve toplamda 8 soru içermektedir. Sunal (2012) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olup CA değeri 0.79 bulunmuştur. Norvilitis vd. (2003) çalışmalarında belirttikleri üzere, ölçeğin uygulanmasının sonucunda tek bir toplam puan elde edilebilmekte ve söz konusu puanların artışı finansal iyi olma halinin de artış gösterdiğini ifade etmektedir. Bu ölçek için katılımcılar, soruların tamamını 5'li Likert tipinde hazırlanan (1: Kesinlikle Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılmıyorum) bir ölçeğin üzerinde değerlendirmişlerdir ve ölçekte bulunan 4, 5, 6. ve 10. sorular ters puanlanmıştır.

Risk Eğilimi Ölçeği: Çalışmada, Nasic ve Weber (2010)'in geliştirdiği ve Hunjra, Qureshi ve Riaz (2017) tarafınca uyarlanıp kullanılan Risk Eğilimi Ölçeği'nden faydalanılmıştır ve bu ölçekte toplamda 6 soru yer

Çalışmanın Başlığı Risk Eğiliminin Finansal İyi Olma Hali Üzerine Etkisi: Bankacılık Sektörü Örneği

almaktadır. Atabay vd. (2018) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ölçekte 2, 4, 6.cı maddeler ters kodlanmıştır. Yazarlar tarafından CA değeri 0.812 bulunmuştur. Ölçek 5'li Likert tipinde (1: Kesinlikle Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılmıyorum) hazırlanmıştır.

2.6. İstatistik Bulgular ve Değerlendirme

2.6.1. Anketin Güvenirliği

Anket çalışmasından elde edilen veriler için güvenilirlik testi olarak; Cronbach-Alpha, İkiye Bölme (Split), Paralel ve Mutlak Kesin Paralel (strict) testleri uygulanmıştır. Cronbach Alpha için bulunan değer %70'in üzerinde olması, anketin güvenilir olduğunu ifade etmektedir. Kimi araştırmacılar tarafından ise %75 değerinin geçilmesi esas alınmaktadır (Sezgin ve Kınay, 2010; Sezgin, 2016). Diğer ölçütlerin de %70 değerinin üzerinde olması, anketin iç tutarlılık gösterdiğini ve sonuçlara güvenebileceğini ifade etmektedir. Bu çalışmada yapılan anket güvenilirlik analizlerinin sonuçları; Cronbach-Alpha = 0.925, Paralel = 0.926, Split = 0.925-0.927 ve Strict = 0.925 olarak belirlenmiştir.

2.6.2. Demografik ve Genel Bilgiler Yüzde Dağılım Bilgileri

Çalışmada katılımcıların %56.9'u kadın ve %43.1'i erkektir. Çalışanların % 45.5'i 25-35 yaş, % 43.8'i 36-45 yaş ve %10.7'si 46 ve üzeri yaş arasında olduğunu belirtmiştir. Kişilerin %39.7'si evli, %33.4'ü bekar ve %26.9'u boşanmış/dul durumundadır. Mesleki kıdem %39.1'i 1-10 yıl arası, %35.2'si 11-15 yıl arası, %25.7'si 16-20 yıl arası biçimindedir. Çalışanların %73.5'i üniversite, %16.8'i yüksek lisans ve %9.7'si doktora düzeyinde eğitim almıştır. Çalışanların %79.5' i finansal okuryazarlık eğitimi almış, %20.5'i eğitim almamıştır. Ayrıca, çalışanların %88.2'si bireysel yatırımcı olduğunu (yatırım araçlarını kullanıp getiri sağladığını) ve %11.8 kişi ise bireysel yatırımcı olmadığını belirtmiştir.

2.6.3. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Açıklayıcı Faktör analizinin uygunluğunun belirlenmesinde ilk aşama olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliği, iyi düzeyi ifade eden 0.70 seviyesinin üzerinde 0.923 olarak elde edilmiştir. Analizi yapılacak olan değişkenlerin tutarlılığını ölçmek için yapılan Bartlett küresellik testinin sonucu istatistik anlamlı ($\chi^2= 6832.45$ ve $p= 0.000$) olarak elde edilmiştir. Anti-imağ korelasyon matrisinin sonuçları doğrultusunda, ifadelerin çapraz ilişki katsayıları kritik düzey olan 0.5'in üzerinde (0.55-0.89) arasında elde edilmiştir. Ölçek için extraction (çıkarma) sütununda 0.20'nin altında soru yoktur, böylece soru çıkarımına gidilmemiştir.

Tablo 2. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktör 1: Risk Eğilimi Cevap ortalaması:3.96	Açıkladığı varyans: 30.42	Cronbach alpha (CA):0.922
	Faktör yükü	Madde silinirse CA
İyi gelir elde etmek için önemli yatırım riskleri alırım.	0.713	0.917
Düşük getirili olsa dahi genellikle güvenli yatırımları tercih ederim. (R)	0.699	0.911
Tasarrufumu artırmaktan çok yatırım ile paramı artırmayı yeğlerim.	0.725	0.910
Hisse senedi olarak yatırım yapma riskinden kaçınırım. (R)	0.784	0.918
Kazançlarımı artırmak için yeri geldiğinde kaybetmeyi göze alırım.	0.709	0.919
Düşük riskle yüksek getiri için istikrarlı hisse senetlerinden alırım. (R)	0.745	0.920
Faktör 2: Mevcut Finansal Durum Cevap ortalaması: 4.02	Açıkladığı varyans: 25.56	Cronbach alpha (CA):0.919
	Faktör yükü	Madde silinirse CA
Borçlarımı geri ödemek konusunda endişeliyim.(R)	0.786	0.902
Kredi kartı borçlarımı geri ödemek konusunda endişeliyim. (R)	0.811	0.915
İçinde bulunduğum borçlu durumu çok düşünüyorum. (R)	0.768	0.900
Sahip olduğum borç nedeniyle rahatsızım. (R)	0.754	0.918
Finansal açıdan iyi bir durumda olduğumu düşünüyorum.	0.838	0.909
Harcama miktarım konusunda yakınlarımla tartışırım. (R)	0.725	0.903
Faktör 3: Gelecekteki Finansal Durum Beklentisi Cevap ortalaması: 4.15	Açıkladığı varyans: 20.15	Cronbach alpha (CA):0.915
	Faktör yükü	Madde silinirse CA
Bundan 5 yıl sonra borcumun kalmayacağını düşünüyorum.	0.735	0.913
Bundan 1 yıl sonra borcumun kalmayacağını düşünüyorum.	0.713	0.908

Veri setinin, gerçekleştirilen testlerin sonucunda uygun olduğunun onaylanması sonrasında, faktörün yapısını belirlemek için faktör tutma yöntemi olarak “varimax döndürme metodu” ve “temel bileşenler analizi” yöntemlerinden faydalanılmıştır. Böylece, toplam varyansın %76.13’ünü ifade eden ve 3 faktörden oluşan bir yapıya ulaşılmıştır.

2.6.4. Korelasyon Analizi Sonuçları

Risk eğilimi ve finansal iyi oluş ölçekleri boyutları için korelasyon analizinin sonuçlarına Tablo 3’de yer verilmektedir:

Tablo 3. Korelasyon Analizi Sonuçları

		Risk eğilimi	Finansal İyi Olma Hali
Risk eğilimi	r	1.000	.317*
	p		.005
Finansal İyi Olma Hali	r		1.000
	p		-

*0.05 için anlamlı ilişki

İncelenen boyutların birbiri ile pozitif yönde anlamlı ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Risk eğilimi arttıkça finansal iyi oluş durumu %31.7 artış göstermektedir. Böylece H_{1a} hipotezi doğrulanmıştır.

2.6.5. Regresyon Analizi Sonuçları

Çalışmada, risk eğilimi bağımsız değişken ve finansal iyi olma hali bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Varsayımların sağlanması amaçlı Eviews 10.0 sürümü içinde bulunan Newey-West algoritmasıyla analizler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4. Regresyon Analizi Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: Finansal İyi Olma Hali	Katsayı	St. hata	t istatistiği	p
Sabit	2.579	0.401	6.431	0.000*
Risk Eğilimi	0.348	0.069	5.043	0.013*
$R^2 = 0.506$ $F_{hesap} = 29.12$ $F_{anlamlılık} = 0.000$ Harvey test (p) = 0.120 LM test (p) = 0.115 Jarque-Bera (p) = 0.225				
Bağımlı Değişken: Mevcut Finansal Durum	Katsayı	St. hata	t istatistiği	p
Sabit	1.809	0.198	9.136	0.000*
Risk eğilimi	0.319	0.049	6.510	0.000*
$R^2 = 0.501$ $F_{hesap} = 23.77$ $F_{anlamlılık} = 0.000$ Harvey test (p) = 0.116 LM test (p) = 0.109 Jarque-Bera (p) = 0.214				
Bağımlı Değişken: Gelecekteki Finansal Durum Beklentisi	Katsayı	St. hata	t istatistiği	p
Sabit	1.365	0.183	7.459	0.002*
Risk eğilimi	0.343	0.075	4.573	0.000*
$R^2 = 0.503$ $F_{hesap} = 24.56$ $F_{anlamlılık} = 0.000$ Harvey test (p) = 0.105 LM test (p) = 0.118 Jarque-Bera (p) = 0.221				

*0.05 için istatistik anlamlı değişken

Tablo 4’e göre; risk eğilimi 1 br. arttığında finansal iyi oluş halinin 0.348 br. artacağı görülmüştür. Diğer yandan alt boyutlarla yapılan analizde; risk eğilimi 1 br. arttığında mevcut finansal durum 0.319 br. artacağı, risk eğilimi 1 br. arttığında gelecekteki finansal durum beklentisinin 0.343 br. artacağı belirlenmiştir. Böylece, H_{1a} ve H_{2a} hipotezleri doğrulanmıştır.

3. SONUÇ

Günümüz koşullarında finansal piyasalarda ve finansal araçlarda yaşanan gelişmeler ile paralel şekilde, bireylerin ellerinde bulunan paranın daha fazlasını kullanma imkanları, kredi kartları gibi araçların da sunmuş olduğu olanaklar sayesinde daha kolay bir hale gelmiştir. Kişilerin risk alma eğilimlerinin düzeyi, finansal iyi olma halinin belirleyicisi olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, finansal bilgilere ulaşma ve değerlendirme imkanları olan bankacılık sektörü çalışanlarının risk alma eğilimlerinin finansal iyi oluş üzerindeki etkilerini belirlemektir. Korelasyon analizi sonucunda, risk eğilimi arttıkça finansal iyi oluş durumu %31.7 artacaktır. Regresyon analizi

sonucunda, risk eğilimi 1 br. arttığında finansal iyi oluş halinin 0.348 br. artacağı, alt boyutlarla yapılan analizde ise, risk eğilimi 1 br. arttığında mevcut finansal durum 0.319 br. artacağı, risk eğilimi 1 br. arttığında gelecekteki finansal durum beklentisinin 0.343 br. artacağı belirlenmiştir. Görüleceği üzere, risk alma eğiliminin finansal iyi oluş hali üzerinde olumlu etkisi belirlenmiştir.

Risk alırken, finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek oluşunun, yatırım kararlarını doğru vermede etkili olduğunu belirten araştırmalar mevcuttur. Çalışılan örneklem grubundaki çoğu kişi 1-10 yıl çalıştığını belirtmiş, bankacılık sektöründe bu tecrübe ve ilişkiler ile oluşan sezgisel durum, risk alırken bile kişilerin doğru kararlar verdiğini göstermektedir. Örneklem grubunun özelliği nedeniyle bu sonuç normal karşılanmaktadır. Çalışma farklı risk eğilimi ölçekleri ile farklı örneklem grupları için denenebilir. İleriki çalışmalarda, hem risk alma eğilimi hem de finansal iyi oluş için ölçek geliştirme çalışmaları yapılabilir.

Sermayelerinin korunması, değer artışının sağlanması ve sürekli gelir elde edilmesi gibi amaçlar ile finansal piyasalarda yatırımlar gerçekleştiren bireysel yatırımcıları kısıtlayan, yönlendiren ve bu yatırımcıları gerçekçi hareket etmektan alıkoyan birçok unsur bulunmaktadır. Yatırımcıların, yatırım kararlarını alırken, dikkate almaları gereken iki önemli ölçüt söz konusudur. Bu ölçütlerden birincisi; yatırımın taşımakta olduğu riskin seviyesi ve ikincisi ise yatırımın beklenen getirisi şeklindedir. Genel olarak yatırımcılar; eşit risk düzeyinde olan iki farklı yatırım aracından beklenen getirisi yüksek olanı tercih ederken diğer taraftan ise eşit beklenen getiri düzeyinde olan yatırım alternatifleri arasından düşük risk düzeyinde olan yatırımı tercih etme eğilimi göstermektedirler. Tüm bu kararlarda finansal okuryazarlık eğitiminin dolayısıyla, bilginin temel faktör olduğu tartışılmazdır. Küçük yaşlardan itibaren okullarda temel finans bilgilerinin yer alacağı müfredatın oluşturulması, şirketlerde çalışanlara bu tarz eğitimlerin verilmesi bireysel yatırımcılara cesaret verecektir. Kişilik özelliklerine göre risk alma eğilimi ayrıca şekillendiğinden, eğitimle birleştiğinde getirisi yüksek finansal iyi olma hali yaratan yatırım kararları alınmasına olanak yaratılacaktır.

KAYNAKÇA

- Anbar, A., Eker, M. (2009). Bireysel yatırımcıların finansal risk algılamalarını etkileyen demografik ve sosyo-ekonomik faktörler. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 129-150.
- Atabay, I., Kutbay Yıldırım, A., Karakas, F., Koc, A., & Alamur, B. (2018). The effects of risk propensity on financial well-being: an application on banking employees. *Press Academia Procedia (PAP)*, 7(1), 191-197.
- Bankalar birliği (2020). Türkiye’de *bankacılık sistemi banka, çalışan ve şube bilgileri*, Retrieved from <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1295/>
- Barak, O. (2008). *Davranışsal finans: teori ve uygulama*. Ankara: Gazi Yayinevi.
- Bellante, D., & Gren, C. A. (2004), Relative risk aversion among the elderly, *Review of Financial Economics*, 13(1), 269-281.
- Bozkurt, Ö., ve Erdurur, K. (2013). Girişimci kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimindeki etkisi: potansiyel girişimciler üzerinde bir araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(2), 57-78.
- Brindley, C. (2005). Barriers to women achieving their entrepreneurial potential: women and risk. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 11(2), 144-161.
- Brüggen, E. C., Hogreve, J., Holmlund, M., Kabadayi, S., & Löfgren, M. (2017). Financial well-being: A conceptualization and research agenda. *Journal of Business Research*, 79(1), 228-237.
- Clark, R., A. Lusardi, and O. S. Mitchell. (2017b). Financial knowledge and 401(k) investment performance: a case study. *Journal of Pension Economics and Finance*, 16(3), 324-347.
- Falahati, L., Paim, L. (2011). Gender differences in financial well-being among college students. *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5(9), 1765-1776.
- Gutter, M. S. & Fontes, A. (2006). Racial differences in risky asset ownership: a two-stage model of the investment decision-making process, *Financial Counseling and Planning*, 17(2), 64-78.
- Gutter, M., & Copur, Z. (2011). Financial behaviors and financial well-being of college students: Evidence from a national survey. *Journal of Family and Economic Issues*, 32(4), 699-714.

- Hayhoe, C. R., & Leach, L., & Turner, P. R. (1999). Discriminating the number of credit cards held by college students using credit and money attitudes. *Journal of Economic Psychology*, 20(6), 643-656.
- Hunjra, A., Qureshi, Riaz, L. (2017). Psychological factors and investment decision making: a confirmatory factor analysis. *Journal of Contemporary Management Sciences*, 2(1), 65-82.
- Joo, S. (2008). *Personal financial wellness*, In J.J. Xiao (Ed.), Handbook of consumer finance research (pp.21-33), New York: Springer.
- Karan, M. B. (2013). *Yatırım analizi ve portföy yönetimi*. 4. Baskı, Ankara: Gazi Yayınevi.
- Kutbay, A., Özbek, V., & Koç, F. (2017). *Kişisel faktörler ve postmodern tüketim şekillerinin finansal iyi olma hali üzerindeki etkisi*. 2nd International Conference on Scientific Cooperation for the Future in the Economics and Administrative Science Proceedings Book, 262-273, Yunanistan.
- Lee, J. M., & Kim, K. T. (2016). The role of propensity to plan on retirement savings and asset accumulation. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 45(1), 34-48.
- Montier, J. (2002). *Behavioral finance*. New York: John Wiley & Sons Pbc.
- Norvilitis, J., Szablicki, B., Wilson, S. D. (2003). Factors influencing levels of credit-card debt in college students. *Journal of Applied Social Psychology*, 33(5), 935-94.
- Nosic, A., Weber, M. (2007). Determinants of risk taking behavior: the role of risk attitudes, risk perceptions and beliefs. *University at Mannheim, SFB 504*, (07-56), 1-33.
- O'Neill, B., Sorhaindo, B., Xiao, J. J., & Garman, E. T. (2005). Financially Distressed Consumers: Their Financial Practices, Financial Well-being, and Health. *Financial Counseling and Planning*, 16(1), 73-87.
- Prawitz, A., Garman, E., Sorhaindo, B., O'Neill, B., Kim, J., Drentea, P. (2006). In Charge financial distress/ financial well-being scale: development, administration, and score interpretation. *Financial Counseling and Planning*, 17(1), 34-50.
- Rai, K., Dua, S., & Yadav, M. (2019). Association of financial attitude, financial behaviour and financial knowledge towards financial literacy: A structural equation modeling approach. *FIIB Business Review*, 8(1), 51-60.
- Rui, Y., & Hanna, S. D. (2005). The effect of gender and marital status on financial risk tolerance. *Journal of Personal Finance*, 4(1), 66-85.
- Sabri, M., Falahati, L. (2012). Estimating a model of subjective financial well-being among college students. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(18), 191-199.
- Saraç, M., & Kahyaoglu, M. B. (2011). Risk algısının tarihsel gelişimi, *Finans-Politik Ve Ekonomik Yorumlar*, 48(1), 556, 31-43.
- Sezgin, F. H. ve Kınay, B. (2010). A dynamic factor model for evaluation of financial crises in turkey, *Bulletin De la Societe des Sciences Medicales*, No: 1/10, 109-117.
- Sezgin, F. H. (2016). *Bayesci faktör analizi ve maslach tükenmişlik envanteri uygulaması*, International Conference on Scientific Cooperation for the Future in the Social Sciences (USAK) Bildiriler Kitabı, 1283-1296.
- Sorgente, A., & Lanz, M. (2017). Emerging adults' financial well-being: a scoping review. *Adolescent Research Review*, 2(4), 255-292.
- Sunal, O. (2012). Finansal iyilik hali ölçeği (FİHÖ): geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 12(2), 209-214.
- Taft, M., Hosein, Z., Mehrizi, S., Rosha, A. (2013). The relation between financial literacy, financial wellbeing and financial concerns. *International Journal of Business and Management*, 8(11), 63-75.
- Wakkee, I., Elfring, T., Monaghan, S. (2010). Creating entrepreneurial employees in traditional service sectors. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 6(1), 1-21.

Çalışmanın Başlığı Risk Eğiliminin Finansal İyi Olma Hali Üzerine Etkisi: Bankacılık Sektörü Örneği

Vosloo, W., Fouche, J., & Barnard, J. (2014). The relationship between financial efficacy, satisfaction with remuneration and personal financial well-being. *International Business and Economics Research Journal*, 13(6), 1455-1470.

Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Detay Yayıncılık.